FOLKTINGET

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle
PeV@eduskunta.fi

Asia: Svenska Finlands folktingin lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle HE 15/2017 vp:stä ja sitä täydentävistä esityksistä sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksesta

Viite: Valiokunnan kutsu Folktingetille asiantuntijakuulemiseen ja pyyntö saada kirjallinen lausunto 23.1.2019

LAUSUNTO

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt perustuslaillista arviota sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksesta Ahvenanmaan asemaa, sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lakiehdotuksen 6 §:n muutoksia ja koko mietintöluonnosta kielellisten oikeuksien kannalta koskevin osin.

Lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti Folktinget ottaa kantaa mietintöluonnokseen ja lakiehdotuksiin kielellisten oikeuksien kannalta.

Ahvenanmaan asema

Mietintöluonnoksessa ehdotetaan tuloverolakiin lisättäväksi uusi 125 a §, jossa säädettäisiin Ahvenanmaan maakuntavähennyksestä. Toteamme, että verolainsäädännön muutokset eivät kuulu Folktingetin toimivaltaan. Siksi emme ota ehdotukseen kantaa. Korostamme kuitenkin, että Ahvenanmaan maakunnan hallitusta on tärkeä kuulla asiassa.

Palvelujen kieli sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lakiehdotuksen 6 §

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä koskevan lakiehdotuksen 6 §:ssä säädetään kielistä, joilla sosiaali- ja terveyspalveluita tarjottaisiin yksikielisissä ja kaksikielisissä maakunnissa.

HE 15/2017 vp:n ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että ruotsiksi kaksikielisessä maakunnassa, siten että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisten maakuntien tulee järjestää palvelut maakunnan kielellä siten, että asiakkaalla on oikeus käyttää suomen tai ruotsin kieltä.

Lausuntopyynnössään perustuslakivaliokunta on todennut, että tarkoitus ei ole ollut määrätä maakunnille kielellisiin oikeuksiin liittyviä lisävelvollisuuksia, ja että sääntelyä tulisi muuttaa tältä osin. Siksi valiokunta pyysi arviota sääntelyn muuttamisesta näin:

- Yksikielisessä maakunnassa sosiaali- ja terveyspalvelut järjestetään maakunnan kielellä ja kaksikielisissä maakunnissa molemmilla kansalliskielillä.

- Oikeuteen käyttää omaa kieltään, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä oikeuteen saada tulkkausta sovelletaan kielilakia (432/2013), lukuun ottamatta HE 14/2018 vp:ssä ehdotettuja muutoksia kielilain 10 §:n 3 momenttiin.

- Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan kieltä tai jos asiakas ei aisti- tai puhevamman tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on palveluja annettaessa mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkkauksen järjestämisestä ja tulkin hankkimisesta.

Yksikielisten maakuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä maakunnan kielellä koskevan velvollisuuden osalta Folktinget pitää ongelmallisena sitä, jos perustuslakivaliokunta ehdottaa sellaista muutosta, joka hallituksen ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan ehdotukseen verrattuna muodollisesti heikentäisi yksikielisten maakuntien kielellisen vähemmistön kielellisiä oikeuksia. Muutos tosin vastaa nyt voimassa olevia sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain yksikielisten kuntien ja kuntayhtymien kielellisiä velvoitteita koskevia säännöksiä.

Asukkaiden oikeuteen käyttää omaa kieltään yksikielisten maakuntien viranomaisissa sovelletaan kielilain säännöksiä. On myös tärkeää, että HE 14/2018 vp:ssä kielilain 10 §:n ehdotettava lisäys hyväksytään, ja että sitä sovelletaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen. Pykälään ehdotetaan uutta 3 momenttia, jonka mukaan jokaisella olisi oikeus omassa asiassaan maakunnan viranomaisessa käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia. Ehdotetun säännöksen mukaan maakunnan viranomaisen olisi lisäksi järjestettävä asiassa kuultavalle mahdollisuus tulla kuulluksi omalla kielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Tämä säännös koskee sekä yksikielisiä että kaksikielisiä maakuntia, ja sen tarkoitus on varmistaa, että kielellisiä oikeuksia ei heikennetä, kun tehtäviä siirretään valtiollisilta viranomaisilta maakunnille.

Folktinget toteaa, että ehdotettu 10 § 3 momentin säännös koskee asukkaiden asiointia maakunnan viranomaisissa eikä yleensä itse sosiaali- ja terveydenhuollossa käytettävää kieltä. Sen sijaan esiintyy tilanteita, joissa yksilöt sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluidensa puitteissa asioivat omassa asiassaan maakunnan viranomaisissa, esim. kun palvelut edellyttävät julkisen vallan käyttöä, kuten maksusitoumuksista päätettäessä. Sen takia Folktinget katsoo, että perustuslakivaliokunnan tulee edellyttää, että 10 § 3 momenttiin tehtävä lisäys otetaan mukaan uutena lakiehdotuksena sosiaali- ja terveysvaliokunnan kielilain muutosehdotusta koskevaan mietintöön.

Tulkkauksen järjestämisestä tilanteissa, joissa sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstö ei hallitse asiakkaan kieltä, Folktinget toteaa, että säännöstä voidaan hyvin soveltaa yksittäisissä maakunnissa annettaessa palveluja kielelliselle vähemmistölle sekä kielilakiin ehdotettavassa 10 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Tätä tulee kuitenkin selventää yksityiskohtaisissa perusteluissa sen välttämiseksi, että säännöstä sovellettaisiin myös kaksikielisiin maakuntiin, joissa sosiaali- ja terveydenhuoltoa on tarjottava sekä suomeksi että ruotsiksi ilman tulkkia.

Yhteenvetona Folktinget on sitä mieltä, että

- ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 6 §:n 1 momentissa olevan asiakkaan oikeutta käyttää suomea tai ruotsia yksikielisissä maakunnissa koskevan virkkeen poistamisesta on ongelmallinen, koska se muodollisesti heikentää hallituksen lakiehdotusta, vaikka muutos vastaakin nyt voimassa olevaa lainsäädäntöä,

- 6 §:n 1 momentin osalta ja mitä tulee oikeuteen käyttää omaa kieltään, tulla kuulluksi ja saada toimituskirjansa suomen tai ruotsin kielellä sekä oikeuteen saada tulkkausta, säännöksessä tulisi viitata kielilakiin (423/2013) kokonaisuudessaan, mukaan luettuna se, mitä HE 14/2018 vp:ssä ehdotetaan säädettäväksi kielilain 10 §:n 3 momentissa,

- perustuslakivaliokunnan tulee edellyttää, että 10 § 3 momenttiin ehdotettava lisäys otetaan mukaan uutena lakiehdotuksena sosiaali- ja terveysvaliokunnan kielilain muutosehdotusta koskevaan mietintöön,

- perustuslakivaliokunta huomauttaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 6 §:n 2

momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on tarpeen selventää, että käsite *asiakkaan kieli* koskee ensi sijassa muita kieliä kuin

kansalliskieliä, säännöstä sovelletaan kuitenkin yksikielisissä maakunnissa kielelliselle vähemmistölle annettaviin palveluihin sekä kielilakiin ehdotettavassa 10 § 3 momentissa säänneltyihin tilanteisiin.

Demokratiavaje

Kun vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä siirretään kunnilta ja kuntayhtymiltä maakunnille, organisaatioiden koko kasvaa ja kielellisten vähemmistöjen suhteellinen osuus pienenee. Tämä voi johtaa siihen, että ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet vaikuttaa päätöksentekoon heikentyvät. Muun muassa kielellisen vähemmistön vaikuttamisen mahdollistamiseksi kaksikielisissä maakunnissa ehdotetaan, että kaksikielisiin maakuntiin perustettaisiin vaikuttamistoimielin.

Perustuslakivaliokunnan mukaan vaikuttamistoimielimiä voi luonnehtia neuvoa-antaviksi toimielimiksi, joiden asema maakunnassa saattaa jäädä vähäiseksi, ja joiden luonne ei ole omiaan korvaamaan ruotsinkielisen väestönosan osallistumismahdollisuuksien heikkenemistä (PeVL 26/2017 vp).

Folktinget toteaa, että toimielimellä tulee olla kunnolliset tiedonsaanti- ja vaikutusmahdollisuudet maakunnan päätöksentekoon, jotta se pystyisi hoitamaan ehdotetun maakuntalain 27 §:n mukaiset tehtävänsä. Tämän saavuttamiseksi pitää määrätä, että toimielimen puheenjohtaja on maakuntahallituksen jäsen. Folktinget pitää tätä edellytyksenä kielellisen vähemmistön tosiasiallisille mahdollisuuksille käyttää demokraattista oikeuttaan vaikuttaa kaksikielisten maakuntien päätöksentekoon.

Koska vaikuttamistoimielimen tehtävillä on merkitystä yksilön kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta, Folktinget katsoo, että toimielimen maakuntahallitukselle tekemät ehdotukset, mukaan luettuna toimielimen vuosikertomus, tulee käsitellä maakuntahallituksessa, joka tekee päätöksen kustakin asiasta.

Yhteenvetona Folktinget pyytää, että perustuslakivaliokunta edellyttää lausunnossaan, että vaikuttamistoimielimen vaikutusmahdollisuuksia vahvistetaan siten, että

- toimielimen puheenjohtaja on maakuntahallituksen jäsen ja

- maakuntahallitus velvoitetaan käsittelemään toimielimen ehdotukset ja vuosikertomus sekä tekemään päätös kummastakin asiasta.

Kaksikielisten maakuntien välinen yhteistyö

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa mietintöluonnoksessaan, että maakuntien lukumäärä ja niiden väliset erot korostavat sitä, että ehdotettuja yhteistyömekanismeja, kuten yhteistoiminta-alueita, tarvitaan toimivan ja laadukkaan palveluntuotannon varmistamiseksi.

Lisäksi valiokunta toteaa, että ehdotettu malli johtaa siihen, että tietyt palvelut vaativat laajempia hartioita, ja niiden järjestäminen vaatii maakuntarajojen ylittämistä. Laaja-alainen yhteistyö ja hyvä työnjako vahvistavat valiokunnan mukaan pienten maakuntien edellytyksiä selviytyä järjestämistehtävästään. Lisäksi valiokunta toteaa, että maakunnan järjestämisvastuu koskee myös asiakaspalvelujen integrointia. Järjestämisvastuussa oleva maakunta huolehtii siitä, että palvelun tuottajat toimivat keskenään yhteistyössä siten, että asiakkaiden käytössä on yhteen sovitettuja palveluja.

Folktinget toteaa, että tietyillä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluilla on suhteellisen pieni ruotsinkielinen väestöpohja, samalla kun palvelujen laatu riippuu hyvin paljon asiakkaan omalla kielellä tapahtuvasta viestinnästä.

Esimerkkejä tällaisista palveluista ovat erilaiset psykiatriset palvelut, lastensuojelun uudelleen sijoittaminen, tietyt vammaispalvelut ja tietty erikoisgeriatria. Tällä hetkellä näiden palvelujen saatavuudessa on puutteita. Siksi olisi asianmukaista, että kaksikieliset maakunnat tekisivät yhteistyötä näiden ruotsinkielisten palveluiden koordinoinnissa ja tuottamisessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiehdotuksen 10 §:n mukaan maakuntien järjestämän sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista yhteensovittamista, kehittämistä ja yhteistyötä varten on viisi yhteistyöaluetta. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakiehdotuksen 16 §:n mukaan näihin yhteistyöalueisiin kuuluvien maakuntien tulee sopia yhteistyösopimuksella kielelliset oikeudet turvaavista toimenpiteistä. Lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunta on ehdottanut muutettavaksi säännöstä, jonka mukaan yhteistoiminta-alueiden tulee olla maantieteellisesti yhtenäisiä.

Folktinget toteaa, että kaksikieliset maakunnat ovat maantieteellisesti hajallaan ja että ne kuuluvat eri yhteistoiminta-alueisiin 10 §:n 1 momentin mukaan. Koska ruotsinkielinen väestöpohja on pieni tietynlaisten palvelujen osalta, olisi hyvin tärkeää, että kaksikieliset maakunnat voisivat keskenään muodostaa rinnakkaisia yhteistoiminta-alueita.

Kaksikielisten maakuntien maakuntarajat ylittävän yhteistyön varmistamiseksi laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä tulisi olla velvoittava yhteistyösäännös. Ehdotamme, että tästä säädettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettavan lain 10 §:n 4 momentissa.

> *Viisi kaksikielistä maakuntaa muodostavat yhteistoiminta-alueen ruotsinkielisen väestön sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallista koordinoimista varten. Yhteistoiminta-alueelle laaditaan kaksikielisten maakuntien yhteistyösopimus. Valtioneuvoston asetuksella säädetään yhteistoiminnan piiriin kuuluvista palveluista. XX maakunta huolehtii yhteistyösopimuksen laatimiseksi vaadittavien hallintotehtävien hoitamisesta.*

Myös sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa mietintöluonnoksessaan, että valiokunnan mielestä uudistuksen yhteydessä on tärkeää turvata erityishuollon saatavuus omalla äidinkielellä erityisesti ruotsinkielisille vammaisille henkilöille.

Folktinget toteaa, että ruotsinkielisten älyllisesti kehitysvammaisten henkilöiden erityishuolto on palvelu, joka vaatii yksittäistä maakuntaa suuremman väestöpohjan. Siksi kaksikielisten maakuntien kannattaisi tehdä yhteistyötä tämän palvelun järjestämisessä. Samalla Folktinget korostaa, että vastaavanlaisia yhteistyötarpeita liittyy moniin muihinkin palvelumuotoihin, kuten esim. psykiatriaan ja lastensuojeluun.

Yhteenvetona Folktinget ehdottaa, että perustuslakivaliokunta toisi lausunnossaan esiin kaksikielisten maakuntien lakisääteistä yhteistoimintaa koskevan tarpeen.

Ympärivuorokautinen päivystys ja Vaasan keskussairaala

Ympärivuorokautisen päivystyksen ylläpitovastuun ja Vaasan keskussairaalan tilanteen osalta perustuslakivaliokunta on aiemmin todennut, että perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta paras ratkaisu olisi se, että ympärivuorokautisen päivystyksen yksikkö sijoitetaan sekä Vaasan keskussairaalaan että Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin. Lisäksi perustuslakivaliokunta totesi, että perustuslain 17 §:n 2 momentti edellyttää, että myös ehdotetussa ratkaisussa turvataan

ruotsinkielisen väestön oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon ja muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin omalla kielellään asioiden, ja samanlaisten perusteiden mukaan kuin suomenkielisen väestön kohdalla (PeVL 63/2016 vp).

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellyt kysymystä perusteellisesti ja päättänyt olla ehdottamatta muutoksia hallituksen esitykseen (tai olla muuttamatta voimassa olevan terveydenhuoltolain 50 §:ä). Valiokunta kuitenkin korostaa, että on tarpeen seurata, miten hyvin Vaasan keskussairaalan päivystys vastaa väestön tarpeita, ja toteaa, että maakuntien välistä yhteistyötä on tarvittaessa kehitettävä.

Folktinget toistaa, että Vaasan sairaanhoitopiiri on Manner-Suomen ainoa sairaanhoitopiiri, jonka enemmistökieli on ruotsi, ja että Vaasan keskussairaalan toiminta on käytännössä täysin kaksikielistä. Myös Pohjanmaan maakunnan enemmistökieli on ruotsi. Vaikka Seinäjoen keskussairaala on ryhtynyt toimenpiteisiin voidakseen tarjota ruotsinkielistä palvelua, ei vastaavanlaisen toimivan kaksikielisen palvelukulttuurin rakentaminen yksikielisessä sairaanhoitopiirissä tai maakunnassa ole realistista. Tämä tarkoittaa selvää heikennystä Pohjanmaan maakunnan ruotsinkielisen väestön kielellisten oikeuksien toteutumiseen, mikä ei ole perustuslakivaliokunnan perustuslain 122 §:ä koskevan tulkintakäytännön mukaista (PeVL 21/2009 vp).

Sen takia Folktinget ehdottaa, että perustuslakivaliokunta kiinnitäisi taas huomiota tähän kysymykseen suhteessa perustuslain 17 ja 122 §:iin.

Ystävällisesti,

Helsingissä 22.1.2019

Thomas Blomqvist
puheenjohtaja

Markus Österlund
pääsihteeri

Johanna Lindholm
asiantuntija